

Soortbeschermingsplan

*De geelbuikvuurpad terug in
dynamische natuur*

Eindrapportage 2010-2015

Colofon

© 2015 ARK Natuurontwikkeling

Tekst en samenstelling: Anke Brouns

Fotoverantwoording: Jordi Strijdhorst, Bob Luijks, Twan Teunissen, Ellen Luijks, Karsten Reiniers.

Illustraties en kaarten: Natuurbalans – Limes Divergens BV

Wijze van citeren: Brouns, A. 2015. Geelbuikvuurpad terug in dynamische natuur, ARK Natuurontwikkeling, Nijmegen.

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

Niets uit dit rapport mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van scanning, internet, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en de auteur van dit rapport noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

De auteur is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de auteur. De opdrachtgever vrijwaart de auteur voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Inhoud

Inleiding	5
Herstel van dynamiek	7
Herinstructie	11
Resultaten en aanbevelingen	13
Partners	15

Inleiding

In de periode 2010 – 2015 werkte ARK Natuurontwikkeling, gesubsidieerd door de provincie Limburg, aan het Provinciaal Meerjarenplan. Naast realisatie van nieuwe natuur en structuurversterking van de landbouw werd binnen dit plan gewerkt aan een aantal soortbeschermingsprojecten. De geelbuikvuurpad was één van die soorten.

Op steeds meer plekken in Zuid-Limburg keert de geelbuikvuurpad terug. Van enkele tientallen dieren in 2000, op slechts vier plekken, is de populatie gegroeid tot zo'n 800 dieren verdeeld over tien leefgebieden. Twee van deze gebieden liggen in natuurgebieden van ARK Natuurontwikkeling. De geelbuikvuurpad is het zeldzaamste amfibie van Nederland. Zuid-Limburg vormt de noordwestgrens van zijn verspreidingsgebied. Het is een warmteminnende soort van heuvelachtige landschappen. Van origine is hij in Nederland een bewoner van overstromingszones van heuvelandbeken en van natte graslanden bij bronbeken; zeer dynamische biotopen, waar continu nieuwe natte plekken ontstaan. Deze tijdelijke ondiepe wateren vormen het natuurlijke voortplantingsbiotoop van de geelbuikvuurpad. Ze zijn vrij van predatoren als libellen- en keverlarven en salamanders.

Bijna verdwenen

Door toedoen van de mens zijn dergelijke natuurlijke situaties grotendeels verdwenen. In eerste instantie paste de geelbuikvuurpad zich aan het veranderende landschap aan en ging gebruik maken van met water gevulde karrensporen, kaalgevreten veedrinkpoelen en natte plekken in weilanden voor

zijn voortplanting. Door de verdere intensivering verdwenen ook deze secundaire biotopen grotendeels. Het werd lastig voor de geelbuikvuurpad om zich in Zuid-Limburg te handhaven.

In de zestiger jaren van de vorige eeuw bleek niet alleen het aantal vindplaatsen van geelbuikvuurpad af te nemen, maar ook het aantal individuen per vindplaats. De soort was in het verleden bekend van circa 80 vindplaatsen in het mergelland en hiervan resteerden er in 2000 nog slechts vier, met in totaal nog maar enkele tientallen dieren..

Vanaf 1980 wordt hard gewerkt aan het behoud van de geelbuikvuurpad voor Zuid-Limburg. Er kwamen soortbeschermingsplannen (2000 – 2004 en 2006 – 2010) die er voor zorgden dat de laatste geelbuikvuurpadden veilig werden gesteld en hun nakomelingen werden uitgezet in enkele Zuid-Limburgse groeves. Deze vormen ideale habitats voor geelbuikvuurpadden en de populatie groeit dan ook weer gestaag. Het is voor de padden echter vrijwel onmogelijk om de groeves te verlaten en zich verder te verspreiden. Bovendien vergen de biotopen in de groeves een intensief beheer.

Herstel van dynamiek

Inmiddels is het oorspronkelijke landschap van de geelbuikvuurpad op veel plekken weer op orde. Heuvellandbeken mogen weer dynamischer stromen en bronbeekjes zijn hersteld. Hoog tijd om het dier er weer terug te brengen. Voordeel van het terugbrengen in het oorspronkelijk biotoop is dat er een robuuste populatie kan ontstaan. Beken zorgen dat de geelbuikvuurpad zich weer door het Zuid-Limburgse landschap kan verplaatsen en zo nieuwe gebieden kan koloniseren.

In samenwerking met waterschap Roer en Overmaas herstelde ARK bronbeekjes in haar natuurgebieden. Drainage werd verwijderd waardoor beken weer aan de oppervlakte kunnen stromen en hun eigen weg zoeken door de graslanden. Runderen vertrapten overs waar deze recht en steil zijn en maken deze vlakker en gevarieerder. Wilde zwijnen maken modderpoelen waar water tijdelijk in blijft staan. Waar kwel aan de oppervlakte komt ontstaan poeltjes die door de wisselende kweldruk en de betreding door grote grazers zeer dynamisch zijn. Zo keert de voor de geelbuik benodigde dynamiek terug in het beekstelsel. Omdat de geelbuikvuurpad geen sterke binding heeft met het water waarin hij geboren is, koloniseert hij vrij makkelijk nieuwe geschikte leefgebieden. Vooral bij regen gaan de dieren rondzwerven.

Landhabitat

Geelbuikvuurpaden bevinden zich niet hun hele leven in het water. Van het late voorjaar tot het najaar zijn ze in verblijfswateren te vinden. Volwassen en jongvolwassen dieren worden nauwelijks bejaagd. Hun felgele buik waarschuwt roofdieren voor hun vieze smaak en hun gif. Op deze verblijfswateren zijn geelbuikvuurpaden dan ook niet

kritisch; met een veedrinkpoel, een waterbuffer, een regenplas of een betonnen waterbak in een weiland zijn ze al tevreden. Hun voedsel vinden ze in deze wateren of, vooral bij vochtig weer, in de korte vegetatie op het land vlakbij. Ze geven dan de voorkeur aan een mozaïek van korte vegetatie om prooien te vinden, en ruigere vegetatie om in te schuilen. De korte vegetatie is ook ideaal om op te warmen. Alleen voor de voortplanting zoeken de volwassen dieren de zo belangrijke pionierwateren op, omdat de larven wél gevoelig zijn voor predatie.

In september of oktober, afhankelijk van de minimumtemperatuur, zoeken de dieren hun winterbiotoop op. Dieren die nog in hun larvestadium zijn als de vorst inzet gaan dood. Het winterbiotoop kan een struweel, graft of houtwal zijn, of bos. De dieren schuilen daar onder stenen, dood hout of in muizenholen. De overwinteringsplek moet vorstvrij zijn en een stabiel vochtig klimaat hebben. Holtes waarin de dieren kunnen wegkruipen zijn belangrijk. Bij het ontwikkelen van leefgebieden voor geelbuikvuurpad moet nadrukkelijk ook aan het winterbiotoop worden gedacht. In de gebieden van ARK is ruimte voor struweel- en bosontwikkeling onder invloed van begrazing. Kortgeknipte

heggen mogen uitgroeien tot weelderige struwelen waarin voldoende schuilgelegenheid is. De natuurlijke graslanden bieden voedsel en schuilgelegenheid voor muizen, die op hun beurt weer voor overwinteringsholtes voor de geelbuikvuurpad zorgen.

Lage aantallen

Geelbuikvuurpadden kunnen erg oud worden en hoeven zich niet jaarlijks voort te planten om een populatie in stand te houden. Ze kunnen jaren wachten op de optimale omstandigheden om zich dan in korte tijd massaal voort te planten. Bovendien zijn er maar enkele tientallen dieren nodig voor een subpopulatie. Daardoor zijn de dichtheden in een natuurlijke situatie vaak laag. Daar komt nog eens bij dat de dieren in graslanden vaak lastig te vinden zijn. Het aantreffen van maar enkele dieren in een leefgebied duidt dus niet meteen op een kwijnende populatie. Wel is het belangrijk dat deze populatie in verbinding staat met andere subpopulaties zodat er af en toe uitwisseling van genen kan plaatsvinden. Verbindingen en stapstenen tussen leefgebieden zijn dus heel belangrijk voor de geelbuikvuurpad.

Herintroductie

Samen met Bureau Natuurbalans zijn in herstellende en nieuwe natuurgebieden weer geelbuikvuurpaden uitgezet. Vanuit deze bronpopulaties kunnen ze zich via beken verplaatsen naar andere geschikte leefgebieden.

In 2013 zijn de eerste paar honderd larven uitgezet in twee begrazingsgebieden in Wolfhaag; de Zeute en de Hey. Een dergelijke uitzetting is herhaald in 2014 en in 2015. In het natuurgebied bij Stokhem zal in 2016 uitzetting plaatsvinden. Daartoe zijn nieuwe voortplantingswateren voor de geelbuikvuurpad gecreëerd en bestaande verbeterd door het reliëf op lagere terreindelen wat meer aan te zetten en bestaande rabatten uit te diepen. In Vijlen wordt een gebied van ARK vernat door regenwater dat over de weg afstroomde het gebied in te leiden. Ook hier ontstaat daardoor geschikt habitat voor geelbuikvuurpad. Ook op deze plek is herintroductie voorzien. Aangrenzend ontwikkelt Natuurmonumenten ook geschikt biotoop. Waterschap Roer en Overmaas staat biotoopontwikkeling toe in een aangrenzende waterbuffer, zodat er een groot robuust en gevarieerd nieuw leefgebied ontstaat.

Andere terreinbeherende organisaties, particulieren, agrariërs en waterschap Roer en Overmaas zetten zich allemaal in voor het behoud van de geelbuikvuurpad door het herstellen van leefgebied en het verbinden van de verschillende populaties. Sommigen doen dat op een meer cultuurhistorische manier, door het graven van karrespoor-ach-

tige wateren en poelen en het bouwen van stapelmuurtjes als winterhabitat. ARK laat de natuur zoveel mogelijk het werk doen; de terugkeer van dynamiek in het beek- en bronsysteem zorgt voor een ideaal leefgebied voor de geelbuikvuurpad. De combinatie van deze strategieën zorgt er voor dat de soort straks niet meer weg te denken is uit het Zuid-Limburgse landschap en zich zelfstandig kan uitbreiden langs een systeem van natuurlijke bronbeekjes, kwelplekken, poelen, waterbuffers en groeves

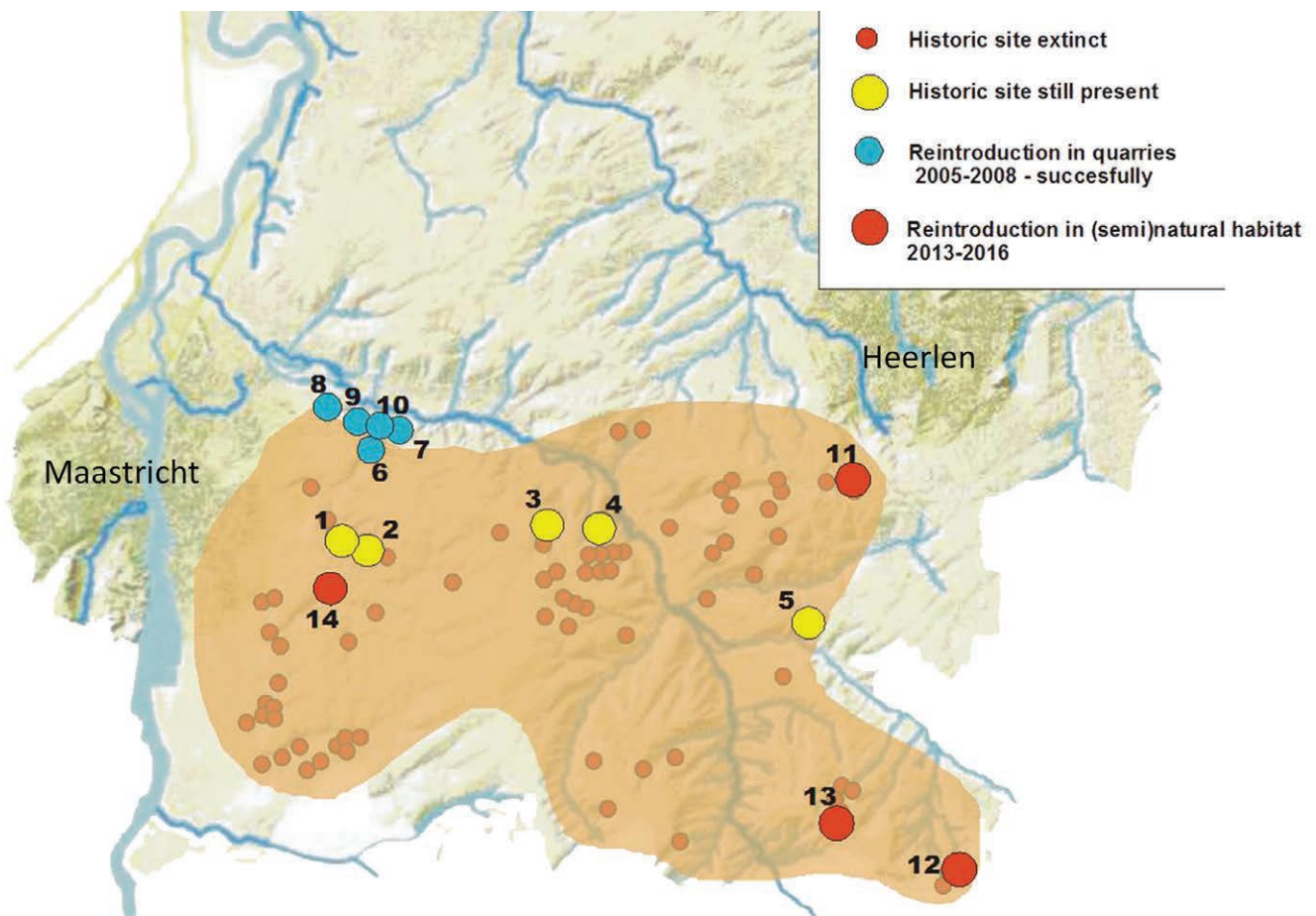
Profiteurs

De geelbuikvuurpad heeft een heel specifiek voortplantingsbiotoop. Weinig andere soorten zijn zo strikt aan pionierswateren gebonden. Hun verblijfwateren en landbiotoop zijn echter heel geschikt voor veel andere soorten. De vroedmeesterpad bijvoorbeeld. Ook dit zeldzame amfibie vindt in de heuvels van Zuid-Limburg de noordgrens van zijn leefgebied én heeft hetzelfde overwinteringsbiotoop nodig: op korte afstand van de voortplantingswateren.

Natuurlijke begrazing speelt een belangrijke rol in de voor geelbuikvuurpad broodnodige dynamiek. Herstelde beken en bronnen zouden zich zonder begrazing weer kunnen vastleggen en dieper kunnen insnijden. De runderen trappen de oevers af waardoor deze vlak blijven en continue iets verlegd worden. Zo ontstaan op steeds andere plekken pioniermilieus. Wat oudere pionierwateren zijn onderhevig aan successie; ze groeien dicht en worden bevolkt door allerlei predatoren. Aangezien de vorming van pionierwateren steeds doorgaat, is er altijd wel een geschikt plekje voor voortplanting. Bovendien grazen de runderen de watertjes ook deels weer open waardoor ze langer geschikt blijven.

Natuurlijke begrazing zorgt ook voor structuurrijke graslanden. Dat zorgt voor foerageer- en overwinteringsplekken voor geelbuikvuurpad en tal van andere soorten. Er ontstaan struwelen die broedgelegenheid bieden voor allerlei vogels, kleine zoogdieren en reptielen. Bloemrijke graslanden bieden voedsel voor insecten, zoogdieren en vogels en de ruigte biedt een goede overwinteringsplek voor veel kleinere dieren. Roofdieren profiteren weer van de aanwezigheid van zoveel voedsel in de vorm van prooidieren. Zelfs dode dieren spelen een belangrijke rol als voedsel voor andere dieren. Aaseters eten van het kadaver en andere dieren eten weer van deze aaseters. Planten profiteren van de plotselinge beschikbaarheid van mineralen.

Verspreiding geelbuikvuurpad in Zuid-Limburg.
Ben Crombachs Bureau Natuurbalans/ Limes Divergens

Resultaten en aanbevelingen

Resultaten

- In 75 hectare nieuwe natuur zorgt natuurlijke begrazing in voormalig en bestaand leefgebied van de geelbuikvuurpad, voor het ontstaan en in stand houden van geschikt biotoop.
- Over een lengte van anderhalve kilometer zijn beken hersteld. Op sommige plekken door drainagebuizen te verwijderen, zodat een beek die eerst ondergronds stroomde nu bovengronds afstroomt. Het water zoekt zelf zijn weg en stroomt breed en oppervlakkig door het grasland. Op andere plekken zijn beken hersteld door de dynamiek die de grazers veroorzaken. Zij trappen steile oevers af waardoor beekjes breder en oppervlakkiger afstromen en drassige plekken ontstaan die ideaal zijn als voortplantingsbiotoop.
- Op twee plekken in Wolfhaag zijn in herstellende beken en kwelplekken honderden larven van geelbuikvuurpad uitgezet. Op een derde plek in Wolfhaag worden in 2016 larven uitgezet.
- In Vijlen wordt in de winter van 2015-2016 leefgebied voor de geelbuikvuurpad hersteld. Samen met aangrenzend leefgebied en een geschikt gemaakte waterbuffer, vormt dit een groot robuust leefgebied. In de zomer van 2016 worden hier larven uitgezet.
- In Stokhem zijn in 2015 maatregelen genomen om het gebied geschikter te maken voor geel-

buikvuurpad. In 2016 worden hier larven uitgezet. Dit versterkt de bestaande populatie rond Stokhem en Beertsenhoven.

- Publicaties, excursies en lezingen zorgden ervoor dat collega-organisaties en omwonenden meer bekend en vertrouwd raakten met geelbuikvuurpad en de maatregelen die het dier een steun in de rug geven. Bij geplande werkzaamheden kan nu meer rekening worden gehouden met de soort, bijvoorbeeld het inpassen van leefgebied in waterbuffers. Ook particulieren kunnen bijdragen aan het creëren van verbindingen en leefgebied, door het aanleggen van een poel in tuin of weiland.

Aanbevelingen

- Ga door met het herstellen van beeksystemen. Drainages en overkluizingen verwijderen en beken weer zelf hun weg laten zoeken, biedt kansen voor geelbuikvuurpad. Dynamiek is belangrijk; vee dat door de beek loopt en kwelplekken open houdt is wenselijk. Een te hoge veedichtheid kan echter averechts werken, het leefgebied moet dynamisch zijn, maar larven moeten wel de kans krijgen om zich te ontwikkelen.
- Landbiotoop is erg belangrijk; geelbuikvuurpadden leggen geen grote afstanden af tussen voortplantingsbiotoop, verblijfswater en overwinteringsgebied. Graften, struwelen en bossen zijn belangrijk om in te overwinteren. Laat

voldoende dood hout liggen en laat heggen uitgroeien tot struweelhagen. Muizen creëren de voor geelbuikvuurpad belangrijke, vorstvrije overwinteringsholtes. Een mozaïek aan kruidige vegetatie is belangrijk om te kunnen foerageren en schuilen. Natuurlijke begrazing is een goede manier om dit te bewerkstelligen.

- Doorgaan met herintroductie van geelbuikvuurpadden in een aantal kerngebieden, draagt bij aan het bezetten van alle leefgebieden. Vanuit deze kernen kunnen geelbuikvuurpadden de aangrenzende leefgebieden bereiken, met beken als belangrijke verbinding.

- Houd bij geplande werkzaamheden in leefgebied van geelbuikvuurpad rekening met het dier. Kleine aanpassingen tijdens het aanleggen of onderhouden van bijvoorbeeld waterbuffers (tijdelijk water, stapelmuurtje) kunnen vaak al grote kansen bieden. Ook particulieren kunnen iets betekenen door het aanleggen van een pool in hun tuin of weiland. Zo dragen ze bij aan het creëren van verbindingen en leefgebied.

Landelijke aandacht voor de geelbuikvuurpad **Bob Luijks**

Partners

Het soortbeschermingsplan geelbuikvuurpad kwam tot stand met behulp van vele partners.

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

Rentmeesterskantoor **van Soest bv**

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling; Europa
investeert in zijn platteland

OmniVerde

natuur
BALANS limes
DIVERGENS

Waterschap
Roer en Overmaas

In het Drielandenpark en in het GrensPark Kempen~Broek werkt ARK sinds 2011 aan gebiedsontwikkeling in het kader van het provinciaal meerjarenprogramma platte-landsontwikkeling van de provincie Limburg (PMJP). Onderdeel hiervan is een tiental soortbeschermingsprojecten. In één van die projecten stond de geelbuikvuurpad centraal. In dit boekje presenteren wij trots de resultaten die wij samen met vele, onmisbare partners hebben gerealiseerd. De soorten zijn het boegbeeld voor landschappelijke ontwikkelingen in Kempen~Broek en Drielandenpark, die mede door ARK zijn ingezet.